

DE WMF-PUNTENWAARDERING VOOR WEIDEVOGELGEBIEDEN

Freek Nijland

Veel vrijwilligers en natuurbeherende organisaties gebruikten in het verleden de 'NWC-puntenwaardering' om de kwaliteit van weidevogelsterreinen vast te leggen in één getal. Deze puntenwaardering is de laatste jaren in onbruik geraakt. Ze is sterk verouderd (ze stamt al uit de jaren zeventig) en is beperkt tot steltlopers plus de Kwartelkoning. Het wordt tijd voor een nieuwe. Die is er nu: vers uit de keuken van het Weidevogelmeetnet Friesland.

NWC-WAARDERING

In de jaren zeventig is door de Natuurwetenschappelijke Commissie van de Natuurbeschermingsraad een normering ontwikkeld om de kwaliteit van weidevogelsterreinen te kunnen vastleggen (literatuurverwijzing onbekend). Vanaf de jaren zeventig werd in ruilverkavelingen een beperkte oppervlakte aan nieuwe natuurgebieden aangewezen in het kader van de 'Relatienota'. Vaak kregen deze een weidevogeldoelstelling. Om te kunnen vaststellen welke agrarische gebieden daarvoor in aanmerking kwamen, werden weidevogelkarteringen uitge-

des te meer punten werden toegekend. Per 100 hectare kreeg elk broedpaar van Kievit en Scholekster 1 punt, Grutto 2 punten, Tureluur 3 punten, Kemphaan en Watersnip elk vijf punten, Wulp 10 punten en Kwartelkoning 15 punten. Vanaf 100 tot 150 punten sprak men van een 'goed weidevogelgebied'; bij 150 punten of meer voldeed het aan de kwalificatie 'zeer goed weidevogelgebied'. Dit systeem, de NWC-waardering, wordt heden ten dage vrijwel niet meer gebruikt door vrijwilligers en natuurbeherende organisaties.

Aan het gebruik van de NWC-waarde-

in feite alleen maar gebruikt in de beginjaren. Ze is daarna vooral gebruikt voor de kwalificatie van allerlei gebieden, waarvoor ze niet bedoeld was. 2) De NWC-waardering beperkt zich tot zes steltlopersoorten en een ral. Eenden, weidezangvogels en overige soorten blijven buiten beeld. 3) In de jaren zeventig waren aspecten van nationale en internationale betekenis en de Rode Lijst nog niet uitgewerkt en dus niet in de waardering betrokken.

PUNTENWAARDERING STAATSBOSBEHEER

Begin jaren negentig heeft Staatsbosbeheer een eigen puntenwaarderingssysteem ontwikkeld (mededeling A. Timmerman Azn.). Deels vanwege bovengenoemde overwegingen en deels omdat de NWC-waardering onvoldoende aanknopingspunt bood voor gebruik in verband met beheersdoelstellingen van reservaten in verschillende terreintypen. Bij de SBB-waardering wordt onder meer uitgegaan van karakteristieke soorten voor bepaalde landschapstypen en criteria van zeldzaamheid en internationale betekenis. Bij het Staatsbosbeheersysteem kan een graslandreservaat op de klei, theoretisch gesproken, een andere score krijgen dan een graslandreservaat op veen bij overigens gelijke soortensamenstelling.

WAAROM EEN NIEUWE PUNTENWAARDERING?

Door de ervaringen met het Weidevogelmeetnet Friesland ontstond een groeiende behoefte om te komen tot een nieuwe puntenwaardering. Het verleidelijke van een puntenwaardering is (en tegelijk de beperking), dat je ongeacht het gebiedstype in één getal recht toe recht aan kunt uitdrukken hoe 'goed' een weidevogelgebied

Slobeend-man

foto Flip de Nooyer

voerd. Daarnaast was een normering nodig met een bijbehorende puntenwaardering, als 'meetlat' om de gebieden te kunnen beoordelen. Van potentiële kandidaten werd voor een aantal soorten de dichtheid berekend. Des te gevoeliger een soort geacht werd te zijn voor agrarisch gebruik,

ring voor het vaststellen van de kwaliteit van weidevogelsterreinen kleven intussen dan ook grote nadelen: 1) De NWC-waardering was bedoeld voor de vergelijking van agrarische gebieden in de jaren zeventig en tachtig voor aanwijzing als relatienotagebied. Voor dat doel is de NWC-waardering

soort	aantal punten	soort	aantal punten
Bergeend	1	Kievit	1
Krakeend	1	Kemphaan	3
Wintertaling	1	Watersnip	3
Wilde eend	1	Grutto	2
Zomertaling	3	Wulp	1
Slobeend	3	Tureluur	2
Kuifeend	1	Kokmeeuw	1
Patrijs	2	Visdief	2
Kwartel	1	Zwarte stern	3
Kwartelkoning	3	Veldleeuwerik	2
Meerkoet	1	Graspieper	1
Scholekster	1	Gele kwikstaart	2
Kluut	3	Paapje	3

Tabel 2 WMF-puntenwaardering voor weidevogelbroedgebieden. Gegeven is het aantal punten per territorium (broedpaar) per 100 hectare gebiedsoppervlakte. Het totaal aantal punten per soort is aan een maximum gebonden: 75 punten bij een 1-punts soort; 150 punten bij een 2-punts soort en 225 punten bij een 3-punts soort. De puntenwaardering is bedoeld voor gebieden met een oppervlakte van minimaal 25 hectare en maximaal 250 hectare.

slecht	0-64
matig	65-124
goed	124-249
zeer goed	250-499
uitmuntend	500 of meer

Tabel 3. Normering voor de kwalificatie van weidevogelgebieden volgens de WMF-puntenwaardering. Zo kwalificeert een grasland met een WMF-score van 269 punten zich als een zeer goed weidevogelgebied.

is. Dat is eigenlijk alleen zinvol, wanneer alle weidevogelsoorten in de score worden betrokken. Het ene gebied kan op die manier bijvoorbeeld goed scoren vanwege veel Grutto's, terwijl in een ander gebied Veldleeuweriken de toon zetten.

Bij het gebruik van een algemeen geldende puntenwaardering bepalen louter de aantallen en soorten of een gebied een goed weidevogelgebied is of niet. Leuk voor de teller en voor het beheer en beleid. Beheersinvloeden, grondsoort en ligging zijn niet van belang. Een puntenstelsel voor graslanden, bouwland, duinen, meren, nieuwbouwwijken, heidevelden, industrieterreinen, reservaten en boerenland. Of dat in alle gevallen zinvol is, is andere koek. Maar de score werkt als scherp-rechter: meren en nieuwbouwwijken zullen slechte en reservaatgraslanden vaak goede weidevogelgebieden blijken te zijn.

Genoeg getreuzeld: het wordt tijd de nieuwe WMF-puntenwaardering voor

te stellen!

UITGANGSPUNTEN EN CRITERIA

Bij het opstellen van het systeem van puntentoekenning zijn de volgende uitgangspunten en criteria gehanteerd:

- 1) Alle primaire en secundaire weidevogels (Verstrael, 1987) worden in de score betrokken
- 2) Elk broedterritorium (broedpaar) per 100 hectare gebiedsoppervlakte van de betreffende soorten weidevogels krijgt een aantal punten. Er wordt gerekend met de gebiedsoppervlakte in plaats van graslandoppervlakte, aangezien de meeste soorten die in de berekening worden betrokken ook gebruik maken van andere landschapstypen dan grasland, bijvoorbeeld ruigtes en oeverzones.
- 3) Punten worden toegekend op grond van verschillende criteria zoals internationale betekenis van de Nederlandse populatie, trendmatige achteruitgang en zeldzaamheid van een soort

(ITZ-status, zie Bal, 1995). Maar ook: is het een min of meer typische broedvogel van graslanden (of andere korte vegetaties) en is de soort veelzijdig (kritisch) ten aanzien van agrarisch gebruik.

4) De verschillen in puntentoekenning moeten niet te groot zijn. De uiteindelijke score mag niet teveel worden bepaald door het voorkomen van enkele hooggewaardeerde soorten.

5) Elke soort wordt gebonden aan een maximumaantal punten. Zo kunnen bijvoorbeeld kolonievogels niet de score domineren.

6) De puntenwaardering geldt slechts voor terreinen die volgens de BMP-methode (uitgebreide territoriumkartering) zijn geïnventariseerd.

7) Terwille van de vergelijkbaarheid van scores mag de oppervlakte van de terreinen niet te groot of te klein zijn. Dit heeft te maken met rand- en middelingseffecten, 'uitvergroting' van plaatselijke omstandigheden of overheersende invloed van omgevingsfactoren.

In tabel 1 (zie bijlage) is te lezen hoe de punten zijn toegekend. Uiteindelijk krijgt elke soort één, twee of drie punten per broedpaar (territorium) per 100 ha (tabel 2).

MEETLAT

Het puntenwaarderingssysteem is bedoeld om weidevogelterreinen in eerste benadering naar kwaliteit te kunnen indelen: niet op grond van inrichting of beheer, maar louter op grond van de vastgestelde aantallen weidevogelterritoria. Dat gebeurt met een 'normering'. Hoe hoog leggen we de lat om bijvoorbeeld te kunnen spreken van een goed of zeer goed weidevogelgebied? Uitgegaan is van vijf categorieën: slecht, matig, goed, zeer goed en uitmuntend (tabel 3). De normering is tot standgekomen volgens het principe van 'zo goed mogelijke professionele beoordeling'.

KRENTEN IN DE PAP

Hoewel lang niet alle belangrijke Friese weidevogelterreinen volgens de BMP-methode geïnventariseerd worden en in het Weidevogelmeetnet Friesland opgenomen zijn, is het toch aardig een blik te werpen op de top van de ranglijst van 1998. We beper

WMF-scores reservaatsterreinen > 25 ha.

categorie uitmuntend weidevogelgebied ≥ 500 punten

Lange Ripen	820
Bokkenpollenpolder	656
Wiide Mar	641
Hempensermar-noord	590
Warren (Riperkrite)	587
Skrins	580
Klaarkampermeer	540
Workumerbuitenwaard	525
Skrok	523
Auke Hinnemar	514

categorie zeer goed weidevogelgebied ≥ 250 punten; < 500 punten

Slushoeke	483
Zwagermieden	451
Frieswijkpolder	428
Hempensermar-zuid	397
Oogvliet	388
Aldhof	375
Kaeipolder	370
Súderfjild	355
Haulerpolder	320
Grutte Wynserpolder	315
Galgelân	300
Putten-2	294
Binnemiede	293
Fennen	291
Gauwstersyl	285
Koekoekslân	284
Bild	269
Wyldlânnen-oost	263
Brandemeer-C	262

Tabel 4. WMF-scores van proefvlakken in een aantal Friese graslandreservaten in 1998, opgenomen in het Weidevogel meetnet Friesland.

ken ons tot de Friese weidevogelreservaten in het meetnet, waar de dichtheden, door de bank genomen, veel hoger liggen dan in het agrarisch gebied (Nijland e.a. 1996).

Tabel 4 geeft een overzicht van de reservaatproefvlakken in de categorie 'uitmuntend' en 'zeer goed'. Op het eerste gezicht lijkt dat de normering redelijk voldoet; gezien de proefvlakken in de top-categorieën. Dat het Staatsbosbeheerreservaat 'De Lange Ripen' als nummer één uit de bus zou komen, was verwacht, gezien de zeer hoge kievit-, grutto- en watersnipdichtheden, naast een grote verscheidenheid aan soorten. Ook de enkele 'marpolders' van Staatsbosbeheer, als de Wiide Mar bij Stiens met hoge grutto- en kievitdichtheden en een kok-

meeuwenkolonie, de Hempensermar en de Auke Hinnemar ten zuiden van Leeuwarden scoren hoog. Verder prijken op de lijst van uitmuntende weidevogelgebieden bekende coryfeeën Skrok en Skrins van Natuurmonumenten op de klei bij Oosterend, met hoge dichtheden van Kievit en Grutto. Ook It Fryske Gea doet haar duit in het zakje met (vrij verrassend) twee buitendijkse gebieden. De Bokkenpollenpolder, onderdeel van het Noorderleeg, scoort hoog vooral door grote aantallen Scholeksters en Kluten en de Workumerbuitenwaard met name vanwege de grote visdieven- en kokmeeuwenkolonies en een grote verscheidenheid aan soorten, waarbij de Kemphaan.

DISCUSSIE

De kogel is door de kerk. De WMF-puntenwaardering is er nu. Wat betekent een WMF-score en hoe gaan we ermee om?

opstap De score alleen is echter niet zaligmakend. Een hoge score kan betekenen dat bepaalde soorten zeer talrijk zijn (zoals Scholekster, Kievit, Grutto of door de aanwezigheid van kokmeeuwen- of visdievenkolonies), maar kan ook duiden op een grote verscheidenheid aan soorten of op de aanwezigheid van kritische of Rode lijstsoorten. Aan de score zelf is dat niet af te lezen. Ook een lage score zegt niet alles over de kwaliteit van een weidevogelterrein. Het ruim 500 hectare grote akkerreservaat Fochteloërveld (in beheer bij Natuurmonumenten) is, gemeten naar de maatstaven van de WMF-puntenwaardering, een matig tot slecht weidevogelbroedgebied, maar wel werden er in 1998 twee kwartelkoning-territoria vastgesteld, vijf Kwartels, één Patrijs en één Paapje. Het is maar hoe je het bekijkt. Kortom, de WMF-score is slechts een opstap is naar verdere beoordeling van weidevogelgebieden.

vorm en oppervlakte Bij het gebruik van de puntenwaardering moet de nodige voorzichtigheid worden betracht. De puntenwaardering is bedoeld voor terreinen van minimaal 25 hectare en maximaal 250 ha. Bij te kleine of te smalle terreinen kunnen randeffecten, zoals de invloed van territoria van naastliggende terreinen een te grote rol spelen. Bij kleine terreinen met een heel specifieke situatie kunnen de scores tot duizelingwekkende hoogte oplopen. Bijvoorbeeld in laaggelegen, vochtige, brakke terreintjes in een droog kleilandschap. Wordt het gebied te groot, dan komt de eventuele kwaliteit van delen van het gebied niet goed uit de verf.

herziening De puntenwaardering en de bijbehorende normering moeten gezien worden als een eerste benadering. Ze zouden bijvoorbeeld elke tien jaar herzien kunnen worden en aangepast aan de dan geldende situatie in weidevogelland. Aanleidingen kunnen zijn: veranderingen in de 'ITZ-status' van soorten of van gangbare dichtheden van weidevogels in Nederland. Ook kunnen er 'nieuwe' weide-

vogelsoorten bijkomen, door vestiging van nieuwe soorten of door uitbreiding van de lijst van weidevogels. Te denken valt aan Knobbelzwaan, Nijlgans, Waterhoen, Koekoek, Witte kwikstaart (tertiaire weidevogels?).

Naschrift

Ik bedank hierbij alle tellers van het Weidevogelmeetnet Friesland, die door hun gegevens mede hebben bijgedragen tot deze puntenwaardering. Ook bedank ik Arend van Dijk, Kees van Scharenburg en Arend Timmerman voor hun opbouwend commentaar. Ik hoop dat de WMF-puntenwaardering gebruikt zal worden door vrijwilligers, terreinbeherende organisaties en overheden. De tijd zal het leren.

Kluut

fotoarchief Twirre

LITERATUUR

- Bal D. e.a. 1995. Handboek natuurdoeltypen in Nederland. IKC-natuurbeheer, Ministerie van LNV, Wageningen.
- Beintema A., Moedt O. & Ellinger D. 1995. Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels. Schuyt & Co, IBN, SOVON, Haarlem.
- Nijland F., Timmerman A. Azn. & Hosper U.G. 1996. Weidevogelpopulaties op de Friese cultuurgronden in 1991 en de betekenis van graslandreservaten. *Limosa* 69 (2) 57-66.
- Nijland F. 1997. Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 1996. WMF, Leeuwarden, publicatie bureau N.
- Nijland F. 1998. Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 1997. WMF, Leeuwarden, publicatie bureau N.
- Osieck E.R. & Hustings F. 1994. Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland. Technisch rapport 12. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Verstrael T.J. 1987. Een overzicht van het Nederlands weidevogelonderzoek. Contactcommissie Weidevogelonderzoek van de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek, 's Gravenhage.

F. Nijland, Weidevogelmeetnet Friesland, Emmakade 107, 8921 AH Leeuwarden.

Bijlage

soort	internationale betekenis	trend	zeldzaamheid	grasland-vogel	veeleisendheid	punten	punten-waardering
	-I-	-T-	-Z-	-G-	-V-		
scholekster	0	0	0	1	0	2	1
kievit	0	0	0	1	0	2	1
grutto	1	1	0	1	0	4	2
tureluur	0	1	0	1	0	3	2
kemphaan	0	2	1	1	1	6	3
watersnip	0	1	1	1	1	5	3
wulp	0	0	0	1	0	2	1
kluut	1	1	1	0	1	5	3
wilde eend	0	0	0	0	0	1	1
slobeend	0	1	1	1	1	5	3
zomertaling	0	1	1	1	1	5	3
krakeend	0	0	0	0	1	2	1
wintertaling	0	0	0	0	1	2	1
bergeend	0	0	0	0	0	1	1
kuifeend	0	0	0	0	0	1	1
meerkoet	0	0	0	0	0	1	1
kwartel	0	0	0	0	1	2	1
kwartelkoning	1	2	1	0	1	6	3
patrijs	0	1	0	0	1	3	2
veldleeuwerik	0	1	0	1	0	3	2
graspieper	0	0	0	1	0	2	1
gele kwikstaart	0	0	0	1	1	3	2
paapje	0	1	1	1	1	5	3
visdief	0	1	1	0	1	4	2
kokmeeuw	0	0	0	0	1	2	1
zwarte stern	1	2	1	0	1	6	3

Tabel 1. Berekening van de WMF-puntenwaardering door puntentoekenning. Omgerekend naar 100 hectare gebiedsoppervlak krijgt een territorium van elke soort één basispunt. Daarbovenop komen punten voor de verschillende onderwerpen I, T, Z, G, V. De uiteindelijke puntenwaardering is berekend door het totaal aantal toegekende punten door 2 te delen en af te ronden.

PUNTENTOEKENNING EN BEREKENING

Om te beginnen krijgt elk territorium per 100 ha. een basispunt. Vervolgens worden extra punten toegekend voor:

1) *internationale betekenis* (I) (Bal, e.a. 1995): 1 punt;

2) *trend* (T): Rode lijst-status 'zeer bedreigd' 2 punten, overig 1 punt; De Veldleeuwerik krijgt 1 punt, hoewel deze (nog) niet opgenomen is in de T-lijst (Bal, e.a. 1995). De soort is in de periode 1984-1997 met ca. 40% afgenomen (bron SOVON-indexen).

3) *zeldzaamheid* (Z) (Bal, e.a. 1995): 1 punt

4) *graslandvogel* (G): 1 punt; Geselecteerd worden soorten die vooral aangewezen zijn (of waren) op graslanden en andere korte vegetaties. Alle primaire weidevogels krijgen 1 punt, behalve de Wilde eend, die ook in tal van andere biotopen (moeras, bebouwde omgeving, parken en bossen met vijvers of sloten) uit de voeten kan.

5) *veeleisendheid* (V): 1 punt indien de dichtheid (in Friesland) op agrarisch grasland minder dan 10% bedraagt van die in graslandreservaten (Nijland, 1997, 1998). De behaalde punten worden gedeeld door twee en naar boven afgerond. Dit leidt tot waarderingen per broedterritorium van 1, 2 of 3 punten. De puntenwaardering voor de primaire en secundaire soorten is weergegeven in tabel 2 en de berekening ervan in tabel 1.